

NANCY HALÁLA

Irta Bozóky Mária

I.

A veranda korhadt, karamellszínű párkányáról felrebbentek a verebek, noha senki sem ijesztette el őket onnan. Jólaktak. A szüret régesrég elmúlt, azóta még nagyobb lett a csend az elhagyatott szőlőben. S a többi szőlőben is. A szüretet is sietve csapták össze ezen az őszön. Az emberek elszéledtek. Ijesztő szedett-vedettséggel állt ott a megkopasztott domb. Azelőtt ilyenkor még majdnem olyan sűrű volt erre az élet, mint szeptemberben-októberben. Az igazi nagy gazdák még nem vonultak be téli lakásukba, még sok elintéznivaló akadt erre-arra, a földeken, s jó volt, — noha csendesebb tempóval, — az életet is meghosszabbítani kint, mindig kint, a természetben: a földeken, a szűkös gyümölcsösökben. A bor is kint, a szőlőben volt igazában jó először: amikor még háromnegyedizben nyersen csurgott ki abból a túlertt, megcsipegetett, megderesedett szőlőből, s illatába borította egyszerre a kitárt pincét, a kőgangokat, a karamellszínű verandát, melynek ajtaját, így, ősz utóján, — az unokák s a vendégek távoztával, — már nem zárták annyira szigorúan... A kóborló kandur, — mely otthon olyan méltóságteljesen tudott viselkedni, — jött, s bevonult a nyitott ajtón...

Virágok? Sosem is voltak, vagy egyáltalában milyenek: az úrnő úgy vette át a kertet, a falramászó, hervatag kis rózsákkal. Kiderült, hogy nem kúsznak többé. Attól fogva égővörös szalviák virítottak öt-hat esztendőn keresztül, mindenütt, minden grupóban, — kicsit parasztosan, de mégis régi udvarházak emlékét idézve. Tavasszal, — hiába is számolt le Nancy minden télen újra és újra hitével, reményeivel, — hiába fásult el a lelke, mint később, nyáron az unokáinak mondogatta, — hiába rakódott rá télen megfogyott, meggémberedett magas természetére az első napsugárral a lomhaság, — igen, tavasszal, mégis elővette az ősszel kiszemelt, sárga túllzacskókba szemetelt virágmagokat, s mindenféle virágot vetett. Hat évtizede apróra tudta, miből milyen virág kel ki. Szerette ezeket a kis rejtélyes, illatos, méregre emlékeztető, sötétlila, sötétbarna szemeket. De valójában csak akkor vetette el őket, ha igazán kedve kerekedett: ha menthetetlenül itt volt a tavasz, s leesett az első jószagú eső... Akkor kivonult Rozival, úrnői kegyel felmentette őt aznap délután a konyhára ítélt raboskodás alól, s mentek ketten virágot vetni.

Béke volt még akkor. A sövényen túl megindult a sürgő-forgó élet.

— Megérünk-e már valami jót, ilyen-olyan bátyám? — kérdezgette, kiáltotta oda egy-egy kocsinak. Mert jöttek a kocsik is, bentről, a városból. Sokáig volt világos, estig ültettek.

Nyáron először a lilium virágzott el, hosszú, makacs halódással, de megmaradtak a verbénák; lilák, mint a régi viganók, rózsaszínűek, mint a pántlikák, halvány krémszínűek, mint a cukrozott tojásahab. Nem állította, hogy maga is nem leli kedvét bennük. Míg várta az unokákat, — miközben lassan eltelt a május, a cseresznyét már kikezdték a rigók, — ő gyakorta odakönyökölt a verandára, s leste a virágokat.

Ugyanez a gondja maradt őszre is, amikor az unokák elmentek. Ekkorra már kötődött is a szíve az utolsónak virító virágokhoz: egy lila őszirózsához, egy buja fehér rózsához. Mert Nancy lelkébe, — minden őszkor újabb fordulattal, — mint alattomosan hűvös bolthajtás alá, beköltözött a gond, a félelem.

Télen a szőlő: rideg, omlatag kis vár. A szobába bebújik a dús étel-
szag. Az ajtókat valósággal ki kell feszíteni a viharnek, ha becsap a hó.
Nem egy drámai pillanat adódik ilyenkor: Nancy, mint várvédő nagy-
asszony, feltárja az ajtót, kiront a viharba. A hóvihar mindenestül meg-
rázza a két öreg apró várát, de ők már semmitől sem félnek, cinkosai,
urai, nagyon nagy urai lettek a gonoszkodó természetnek. A folyóig el-
láttunk télen, — meséli karácsonykor az unokáinak. — A folyó fehérsége
ilyenkor egybeolvad a parttal, szikrázóan kékes, s megdőbbszentően mé-
rev... Alacsony zuhatagjai állnak, szeszélyes örvényei: tiszta csend...

II.

Ősz volt tehát.

Néhány nap csupán, vagy egy egész hónap is eltelt, hogy viszonylag
csend állt be a városban? A katonák vonulása, a sebesültek ide-odatolon-
colása, s kicsit felidegeskedő jövés-menés mintha csittult volna. De nem.
A piciny, dübörgő fahidakon megint nagy a zaj. Új eszetveszejtő sürgés-
forgás keletkezett a monarchiára méretezett kaszárnyák előtt.

Édes jóistenem, az öreg meghalt. Kilencvenhároméves férfikorában.
egyetlenegy rövid betegséggel roppant össze. Ört állt az egész életen át.
Olyan volt, mint az igazi örök: egyszerre szófukar és tréfás. Nyomasztó
itt kint ez a csend. Talán már eszelős eszében, Nancy ezt gondolta: —
olyan a város, amilyen. El kell mennie hazulról, mert talán nem bántja
senki az úton, s látogatóba is kell mennie nénjéhez, mert sokmindent el
kell mondania. Ezalatt rend marad a háztáján. A szomszédok vigváznak.
Viszont a lakást, bent a városban, azt szintén meg kell néznie. Németek
laknak benne egy idő óta.

Elindult tehát, három óra fele, ebéd után. A célpontoknak egymástól
való nagy távolsága miatt, — melyek valójában egész életében csak méte-
rek voltak, — mindig komótosan indult és ment. Vette öreg kabátját; a
gyász: fekete kendő. Az arc: sasorrú, franciás profilú vénasszony, a gögös
goromba fajtából. Dagadt bokái rosszul bírják a megerőltetést, szeme
folyton sírhatnék. Nemsokára ráhúz még egy másik kendőt is, mert a feje
meghült. — a sok sírástól, gondolja. Így meg aztán éppen dragonvosnak
néz ki. Szemüvege a vékony keretben illeg-billeg az orrán. Illeg-billeg az
egész világ is neki: az útkereszteződésnél másodmagukkal mutatják az
irányt a német katonák, de csak röhögnek.

Minek ehhez a kihalt piachoz, a folyóparton maradt félig görög, félig
katolikus templomhoz útirány? Ment dőcögve. Lábai fel akarták mondani
a szolgálatot, — a falnak akart dőlni mindúntalan. De hogy lehet az em-
berben ilyen érzés, mikor a falnak csak részeg férfiak dőlnek?

S úgy ment előre, mint egy nagy darab, fekete, omlatag, megrogy-
gyant fal, csak fehér zsebkendője virított kesztyűtlen kezében, mert sírva
ment, szemét mindúntalan törölgetni kellett. Az öreget úgy dobták a
földbe, mint egy cselédet, család nem állta körül. Temetési ruháját három
évtized óta országos válságok közt őrizték a szekrényben.

— Néni... — röhögtek vele szemben.

— Nem néni. Atyuska... — viccelt valaki.

Úgy nézett rájuk, mint hatalmas, elárvult, horgas medveanya. Kísér-
teties volt a szemüvegével.

Egy katona odalépett hozzá, s csúfolódva pénz nyomott kezébe.

Ezzel a pénzzel fordult be nénjéhez, a parókia melletti udvarra. Nyitva
volt a gondozott, zöldrácsoz kapu, látszólag, minden a helyén, még a lean-

deres hordók is. Fehér macska a küszöbön. De Jusztin, a terebélyes szolgáló, teknővel, teáskannával, székkal a kezében mintha költözködnék. Messziről észrevette az érkezőt, de nem köszönt neki jó sokáig. Hogy lehet őket most ilyen fontos dolog közepette zavarni? A katonák kítették őket a lakásból...

— Jaj, Margit... — sopánkodott Berta, mikor bedöcögő, omlatag nénjét észrevette.

— Gyere, gyere erre, — folytatta, mert Nancy bukdácsolt az idegen helyen, a sok kitett portéka között. Aranyozott, rózsás spanyolfal mosolygott a lomok közt, lavór, hátával kifordított kis vitrin.

Nénje betessékelte a felfordított szobába, de nem ültette le. Maga is olyan állapotban volt, hogy reszketett, ha körülnézett. Miért is nem csomagolták el idejében a vadászkepeket, a fiatal agancsokat, az ezüsttel himézett brokátterítőket, csendéleteket? Hol fér el az ágynemű... Hol van a kis nécessaire az orvosságokkal, puderral? Jaj, csak a szemét ne vegye le róla, húszévi özvegységben edzett hűvös, számoló tekintetét.

Ezzel a tekintettel kilencven kilométernyi távolságban is megtartott magának egy pompás birtokocskát, behajtotta a jövedelmét, s elhessegette a kéréket. S most ez az örület, a keveredés orgiája az anyém-tieddel...

Jusztinnal szeretett volna törődni, de itt volt a nénje. Az csak most lett özvegy, egy hónapja. S akkora kavarodás volt mögötte, hogy számokban kimondani is örület: fiúk, unokák, cselédek, szőlők, házak, válságok csődök, adás-vételek...

Nancy már sírt.

— Ne sírj, — nézett el fölötte hidegen a nénje, s közben arra gondolt, hogy hiszen nem is szerették egymást. Dehát fontos volt ez akkoriban? A családi összetartás vagy széthúzás anélkül is megvolt. A dús asztalok, kertek, névnapok elszakíthatatlan láncot jelentettek. Egymástól nem volt, mit tanulni, csak mit hallani.

Nancy most órá nézett úgy, mint medveanyó. Az unokáira szeretett volna nézni, a lányára. És igen az öregre is, aki mintha mesebeli távolságban lenne már, s akivel a védelmen túl s a bántalmakon innen, annyi elemi csapást, villámot kellett közösen elviselniük... s ők állták hőiesen, mint ősi, mesebeli nagyanyók, nagyapók, földgyökerekkel...

Medve, aki lejött a földre, bejött a faluba: úgy nézett. A tekintetével koldult.

— Nálad vannak még a németek? — kockáztatta meg a kérdést Berta.

— Nálam, — felelte nővére.

Berta sóhajtott.

— Legjobb lenne, nem megérni tovább.

— Én is ezt mondom, — sírta el magát Nancy, s zsebkendőjét szeméhez emelte. — Kukoricalisztem van, egy kanál zsírom... A szalonnám már fölfalták... Az öreg ágyába is befeküdtek...

S aztán még üldögélt egy kicsit. Nem tudott többet mondani, mert egész életében csak a konkrét dolgokat tartotta számon.

III.

Az udvarajtót, a konyhaajtót, a kamraajtót nyitva találta, mikor es-tére, csapzott hajjal, loholásban félrecsúszott kendővel, hazaért. Berta az utolsó pillanatban főzött neki teát, így kicsit elmaradt. A levegőben rövid harangszó úszott, mire az utcába talált. ... S egyszerre csak a nyitott ajtók!

Katonák költözködtek, rakodtak. Nemcsak a házat rakták ki, hanem az egész utcát. Költözködött, sietett, csomagolt az egész utca, az egész város.

Egy tiszt éppen a küszöbön parancsolt, anélkül, hogy sokat beszélt volna.

— Nem állok a lábamon, — lihegte Nancy, s utat akart magának törni, befelé a konyhába.

Nyerítő vihogás felelt rá.

... Mért is állt oda velük veszekedni, magából kikelve, kiborulva, mint valami földöntúli asszonyosság, istenség? Miért is ordított rájuk?...

Nem tudta, hogy került a fürdőszobába, a sárga kis kád fölé hajolt, hogy lemossa arcát. De hol van az a víz, amellyel a megaláztatás szégyenét lehet lemosni.

Lemosta arcát, de szinte gépiesen. Aztán a szekrényéhez ment a kisebbik szobában, amely valamikor fiainak szekrénye volt. Minden a helyén, csodálatosképpen, tisztán, mint a sors. Összehajtogatott, tiszta, öreg sifóningben a zacskó. Mint a virágmagvak, Jónéhány éve beszélt róla már az öreggel is, — a szemérmes, zárkózott öreggel, — akinek az esze tiszta volt, mint a lefejtett bor, s az övé jónéhány évtized óta zürös, zavaros, fortyogó erő, mint a habzó pezsgő. Indulat és tehetetlenség, mindig megadni-vágyás, adakozás, s egyszerre: mérték, visszatartás.

Pillanat műve volt. A keserű por kicsit megtapadt a nyelve hegvén, — olyan volt most, mint egy léprecsalt, cukrot nyalóató öreg medve, — hajdan sudár nőiessége, istenasszonyossága eltűnt, zilált boszorkánnyá, koldússá változott. Az életen, mely annyit sarcolta, sebezte, utolsó erejével erőszakot tett.

S aztán az történt vele, amit akart: összeomlott. Jajgatva omlott össze, hortyogására felriadtak, kirohantak. Ki, a házból...

... Pár percig még eszméletén volt, egvedül. Hatalmasnak és mezdönt-hetetlennek tetszett ez a magány. Legszebb percnak, a szörnvű fájdalom kívül, mely marta, szúrta, égette. A dűsgazdag szüléseknél fájdalmasabbnak, mikor még rózsák, jázminok, hársak virítottak körülötte, süttött a nap. Jaj, miért adta tovább ezt a gögiét az emberi életnek? Miért osztogatta magányát egyre tovább és tovább gyermekeken keresztül?

Feje ingott, homlokát verejték lepte el, s a szürke haitincsei beletapadtak. Orra, az a gögös sasorr, keskeny lett és fehér. Mint fennsikon haldokolt: mintha messzire kellene néznie, s nem látna odáig.

S míg feje érez, gondolkodik, és könnyebbedik, szédül, — öle ég, kavarodik, melle elszorul.

Nővére föléje hajolt.

— Mit tettél? Sokat vettél be?

Orvos is állt már mögötte, s Nancy engedelmesen felelte:

— Sokat.

S ezzel az életre a maga részéről pontot tett. Kivitték a szobából, kocsira tették, kendőbe burkolva, mint egy zsákot.

Feje szelíden ingott valakinek az ölében.

— Lélegzik-e még? — kérdezte valaki.

— Igen, — felelte Berta. — Ráborítom a kendőt, hogy meg ne fázzon!

Hatalmas szeretet született Bertában ebben a pillanatban, mikor a kocsi megindult, lassan, egy sovány, kevés pénzen járó lovacskával. A bakon ismerős kocsis, aki ki tudja, hányszor fuvarozta az úrnőt. Most nem nézett hátra. Hány halál történik, hisz dül a háború, pedig talán egyszer eljön a béke.